

Krzysztof STOKŁOSA¹
Wacław KOTLIŃSKI²

INTERPRETOWANIE ZMIENNOŚCI WARTOŚCI STOPY PROCENTOWEJ W EKONOMII

W artykule przedstawiono różne możliwości interpretacji zmienności wartości stopy procentowej.

1. WPROWADZENIE

Stopa procentowa, tutaj w skrócie SP, jest w ekonomii wskaźnikiem bardzo często stosowanym. W ekonomii bardzo często zmienność jej wartości bywa niestety interpretowana niedostatecznie lub nawet wręcz błędnie. Jej definicja jest następująca:

$$SP = \frac{(M_t - M_{t-1})}{M_{t-1}} 100 = \left(\frac{M_t}{M_{t-1}} - 1 \right) 100 \quad (1.1)$$

Stopie procentowej przypisuje się wymiar [%], gdy natomiast z kinetycznego punktu widzenia powinno być [% * t⁻¹]. SP informuje więc, ile procent wynosi przyrost lub spadek wartości miary M_t w czasie t lub dokładniej w jego określonym przedziale w stosunku do M_{t-1} z okresu poprzedniego – a kinetycznie rzecz biorąc, jaka była szybkość średnia $\bar{v} = \frac{\Delta M}{\Delta t}$ przyrostu lub spadku $\Delta M = M_t - M_{t-1}$ w stosunku do M_{t-1} z okresu poprzedniego.

Niestety obliczane według (0.1) wartości SP są wykorzystywane do oceny i porównań sprawności postępowania lub inaczej dynamiki, co z punktu widzenia kinetycznego jest grubym błędem. Po pierwsze, brakuje w ekonomii właściwej definicji dynamiki, i po drugie, wartości SP muszą być oznaczane w stałych przedziałach czasu Δt , by miały jakiegokolwiek sens porównawczy. Natomiast dla porównań dynamiki nie wolno brać jednakowych przedziałów Δt badanych zmienności, lecz jednakowe przedziały ΔM , przy zróżnicowanych okresach Δt .

Celem niniejszego artykułu jest zatem wyjaśnienie poruszonych zagadnień, a także przedstawienie innych problemów związanych z definicją dynamiki i jej porównywaniem.

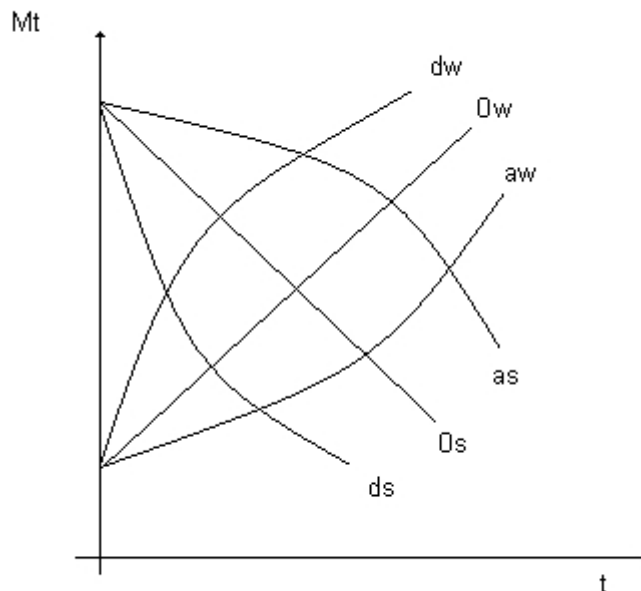
2. INFORMACJE WPROWADZAJĄCE

2.1. Symbolika postaci krzywych opisywanych prostymi równaniami ruchu

W matematyce, a nieprzydatnie z ważnych powodów w kinetyce, krzywe nazywa się wklęsłymi lub wypukłymi względem początku układu współrzędnych. Znacznie korzystniej symbolizuje się krzywe jak na rys. 1.1.

¹ Prof. dr hab. Krzysztof Stokłosa, Katedra Ekonomii, Wydział Zarządzania i Marketingu, Politechnika Rzeszowska

² Dr Wacław Kotliński, Katedra Ekonomii, Wydział Zarządzania i Marketingu, Politechnika Rzeszowska

Rys. 1.1. Symbole krzywych

Krzywe „a” cechują się narastaniem szybkości w czasie, krzywe „d” jej spadkiem, krzywe 0 jej stałością; litera „w” oznacza wzrost miary w czasie, z kolei „s” – jej spadek. 0_w i 0_s są zależnościami liniowymi.

2.2. Funkcje proste opisujące krzywe z rys. 1.1

We wszystkich funkcjach występują dwa parametry, tj. stała szybkość o symbolu w_n lub K_n oraz rząd n jako wskaźnik mechanizmu, drogi przebiegu i dynamiki biegu procesu³. Wskaźniki te są powszechnie stosowane w kinetyce światowej.

Niestety bardzo często w ekonomii ocenia się dynamikę na podstawie danych skokowych [J_t], chociaż te są także skumulowane w okresach czasu do jednego roku. Jest to poważnym błędem, a wynika on z utożsamiania dynamiki z szybkością średnią. Właśnie stopa SP jest często wykorzystywana do oceny i porównań dynamiki, a przecież jest jedynie szybkością średnią przyrostów lub spadków. Można przedstawić niezliczoną liczbę przykładów, w których na przykład procesy o większej szybkości w określonym czasie cechują się mniejszą dynamiką od innych o szybkości mniejszej. Przykładem mogą być np. krzywe z rys. 1.1. W przypadku krzywych aw szybkość stale rośnie w czasie, a w przypadku krzywych dw – stale maleje. Podobnie jest z krzywymi spadków as i ds .

W związku z tym wprowadza się następującą definicję dynamiki, tutaj tylko ogólną: dynamika to zmiany np. szybkości średniej na ściśle określonej drodze biegu procesu. Pod pojęciem drogi biegu procesu rozumie się mechanizm elementarnych zdarzeń, np.

³ K. Stokłosa, *Krytyka współczesnych metod oceny dynamiki procesów ekonomicznych i w zarządzaniu*, Materiały konferencji naukowej SGH w Warszawie-Jachrance, 2006.

ekonomicznych, powtarzających się w czasie. Z pojęciem dynamiki wiąże się więc nie tylko szybkość średnia lub chwilowa, lecz także warunki biegu procesu. W kinetyce światowej wskaźnikiem takiego mechanizmu jest właśnie wskaźnik n .

W całej światowej kinetyce – chemicznej, medycznej, biochemicznej, mikrobiologicznej, towaroznawczej, rolnej itd. – a także często w analizie technicznej przebiegające procesy uznaje się za quasi-ciągłe, pomimo że nie są ciągłymi w świetle wymogów matematyki czystej. W naturze ziemskiej nie ma w ogóle procesów ciągłych ze względu na ziarnistość materii, a mimo to stosuje się z dużym powodzeniem do ich opisów rachunek różniczkowy. Nieudolność świadomości ludzkiej ujawnia się z obydwu stron.

W kinetyce ekonomicznej otrzymuje się szeregi quasi-ciągłe M_t z sumowania wartości skokowych J_t w ciągu biegnących lat. Takie sumowanie jest w pełni uzasadnione tym, że działalność ekonomiczna nie ogranicza się co najwyżej do jednej roku, lecz ciągnie się w biegu lat, a co ważniejsze, po niedawnym odkryciu przez Emilię Barbarę Sieńko z Politechniki Rzeszowskiej falowej zmienności wartości M_t w krótszych okresach czasu Δt , tym, że półfale przenoszą się na przykład z kwartału na kwartał i z roku na rok.

Do opisu szeregów M_t wieloletnich lub na przykład kwartalnych stosuje się bardzo skutecznie proste kinetyczne równania ruchu, które przedstawiono poniżej w dużym skrócie. We wszystkich przypadkach $n \geq 0$ i $w_n \geq 0$.

Funkcje typu aw i 0_w

Gdy $n \geq 1aw$:

$$M_t = [M_0^{1-n} - w_n(n-1) \times t]^{\frac{1}{1-n}} \quad (2.1)$$

Funkcja dotyczy procesów „przeznaczonych”.

Gdy $n = 1aw$:

$$M_t = M_0 e^{w_n \times t} \quad (2.2)$$

W ekonomii funkcja stosowana od dawna i dość często (banki, system podatkowy itp.).

Gdy $n \leq 1aw$:

$$M_t = [M_0^{1-n} + w_n(1-n) \times t]^{\frac{1}{1-n}} \quad (2.3)$$

Funkcje tego typu stosuje się najczęściej do opisu zmienności ekonomicznych.

Funkcje typu ds i 0_s

Gdy $n \geq 1ds$:

$$M_t = [M_0^{1-n} + w_n(n-1) \times t]^{\frac{1}{1-n}} \quad (2.4)$$

Gdy $n = 1ds$:

$$M_t = M_0 e^{w_n \times t} \quad (2.5)$$

Częste zastosowanie w ekonomii.

Funkcje typu dw i 0_w

$$M_t = [M_0^{1+n} + w_n(1+n) \times t]^{\frac{1}{1+n}} \quad (2.6)$$

Funkcje typu as i 0_s

$$M_t = [M_0^{1+n} - w_n(1+n) \times t]^{\frac{1}{1+n}} \quad (2.7)$$

Podane funkcje znajdują korzystne zastosowanie w światowej kinetyce.

Procesy układają się pod względem malejącej dynamiki na podstawie wartości i dróg przebiegu, tj. według parametru n , następująco:

w przypadku szeregów rosnących:

$$\dots 3aw > 2aw > 1aw > 0w > 1dw > 2dw > 3dw \dots \quad (2.8)$$

oraz w przypadku szeregów malejących:

$$\dots 3as > 2as > 1as > 0s > 1ds > 2ds > 3ds \dots \quad (2.9)$$

Pełne dowody takiego szeregowania znane są w kinetyce. Podane funkcje stosuje się zwykle w ekonomii z wysoką dokładnością.

3. INTERPRETACJA ZMIAN WARTOŚCI STOPY PROCENTOWEJ SP W PRZYPADKACH SZEREGÓW SKOKOWYCH J_t

Interpretacja zależy istotnie od typu zmienności wartości SP.

3.1. Wartości SP są dodatnie i stale rosną w czasie

Dotyczy to procesów silnie rozwojowych aw , „przeznaczonych”, w przypadku których załamanie rozwijanej strategii daje się określić z wysoką dokładnością. Załamanie występuje po wyczerpaniu potencjalnych możliwości. Po zsumowaniu wartości J_t otrzymany szereg M_t opisuje się funkcją typu (1.1), tj. o $n > 1aw$.

3.2. Wartości SP są dodatnie i stałe w czasie

Dotyczy to procesów rozwojowych aw , którym nie grozi już załamanie strategii, czyli inaczej spadek do poziomu $1aw$ lub niższego w szeregu (1.8). Tego rodzaju stałość SP w pewnych okresach czasu spotykana jest powszechnie w przypadkach zobowiązań bankowych i płaconych podatków. Jeśli wziąć pod uwagę, że PKB krajów i efekty działalności znakomitej większości dobrze działających przedsiębiorstw osiągają $n \ll 1aw$, banki i rządy ściągają swe należności z bardzo zawyżoną dynamiką. Po zsumowaniu J_t do M_t otrzymane krzywe dają się opisać dokładnie funkcją aw o $n = 1aw$ (1.2). Dotyczy to m.in. modeli kapitalizacji ciągłej, złożonej od góry i złożonej od dołu.

3.3. Wartości SP są dodatnie, ale maleją stopniowo w czasie

Dotyczy to procesów rozwojowych typu aw . Każda następna dodatnia wartość SP świadczy o przyrastaniu efektów. Zsumowanie J_t przynosi szereg M_t , który opisuje się zwykle dokładnie funkcją typu $n \ll 1aw$ (1.3).

Zmienności tego rodzaju, a zwłaszcza o $n \ll 0,5aw$, spotyka się w ekonomii bardzo często. Nie należy więc załamywać rąk, gdy SP PKB spada do wartości dodatnich, bo ma miejsce rozwój. Oczekiwanie na stały dodatni wzrost SP nie jest dobrze uzasadnione ze względu na nieuchronne załamanie rozwijanej strategii. Podobnie dotyczy to stałych SP.

3.4. Wartości SP wynoszą zero

Dotyczy to procesów, w których J_t osiągają stałą wartość, tj. $J_t = \text{const}$. Może to świadczyć o braku rozwoju w działalności. Zsumowanie J_t , oczywiście w stałych przedziałach Δt , prowadzi do otrzymania rosnącego szeregu M_t o postaci liniowej 0_w .

3.5. Wartości SP są ujemne w czasie

Dotyczy to procesów o gasnącej dynamice. Po zsumowaniu J_t i M_t otrzymuje się szeregi typu dw , opisywane równaniami (1.6).

3.6. Wartości SP są przemiennie dodatnie lub ujemne

Zależnie od postaci zmienności SP i J_t otrzymuje się szeregi M_t opisywane zwykle albo funkcjami typu aw o $n < 1aw$, albo też funkcjami typu dw . W takich przypadkach poprawną ocenę wieloletniej zmienności przynosi analiza kinetyczna.

4. INTERPRETACJA ZMIAN WARTOŚCI STOPY PROCENTOWEJ SP W PRZYPADKACH SZEREGÓW SKUMULOWANYCH M_t

4.1. Szeregi M_t są rosnące

Zmienność SP zależy istotnie od wartości parametru n w podanych poprzednio funkcjach kinetycznych.

Gdy $n > 1aw$, wówczas wartości SP są dodatnie i rosną w czasie.

Gdy $n = 1aw$, wówczas wartości SP są stałe w czasie i są dodatnie.

Gdy $n < 1aw$, wówczas wartości SP są dodatnie, ale maleją w czasie.

Wszystkie procesy aw są rozwojowe i ich J_t rosną w czasie.

Gdy $n = 0w$, wówczas wartości SP = 0, a J_t są stałe.

W przypadku szeregów M_t typu dw wartości SP są dodatnie i maleją w czasie. W związku z tym takie procesy o gasnącej dynamice, zwłaszcza o niskich n , mogą być mylone w analizie szeregów skokowych z procesami rozwojowymi typu aw , o $n < 1aw$, najczęściej spotykanymi w ekonomii. Rozwiązanie przynosi analiza kinetyczna.

4.2. Szeregi M_t są malejące

Gdy krzywe mają przebieg typu as zgodny z (1.7), tj. cechują się najgwałtowniejszym spadkiem, wówczas wartości SP są ujemne i spadają coraz gwałtowniej.

Gdy M_t spadają liniowo, to wówczas SP stają się ujemne i stałe.

Gdy M_t spadają według równań typu ds , wówczas zmienności SP zależą od wartości rzędu n .

Gdy M_t maleją według krzywych typu ds , wówczas postacie spadków SP są różne i zależą od n ds. W ogólności wartości SP są ujemne i spadają ze wzrostem n coraz łagodniej.

ZAKOŃCZENIE

Wartości SP nie nadają się zupełnie do oceny dynamiki procesów. Są one szybkościami średnimi wzrostu lub spadku w określonym przedziale czasu Δt . Dynamikę musi się oznaczać na szeregach skumulowanych M_t , na przykład korzystając z szybkości średnich, ale przy zachowaniu stałych ΔM i różnych Δt . W przypadku SP nie ma mowy o drodze przebiegu procesu.

LITERATURA

Stokłosa, K., *Krytyka współczesnych metod oceny dynamiki procesów ekonomicznych i w zarządzaniu*, Materiały konferencji naukowej SGH w Warszawie-Jachrance, 2006

**INTERPRETING THE VOLATILITY
OF THE INTEREST RATE VALUE IN ECONOMY**

The article presents various possibilities for interpreting the volatility of the interest rate value.